

1 VÝCHODISKÁ PROBLEMATIKY

Ako už sme spomenuli v úvode, v prvej kapitole sa zameriame na dva dôležité pojmy, ktoré predstavujú východiská úvah o interpretácii práva – na *právne princípy* a *výkladové ciele*. Samotným výkladovým metódam sa budeme venovať v ďalších dvoch kapitolách.

1.1 Právne princípy

Právne princípy sú pravidlá vysokého stupňa všeobecnosti⁶ vyjadrujúce základné hodnoty právneho systému. Teoreticky ich možno chápať dvomi spôsobmi – buď ako hodnoty *reálneho* právneho systému, alebo ako hodnoty *ideálneho* právneho systému. V prvom uvedenom poňatí sa právne princípy vyvodzujú z právnych predpisov, a to zovšeobecnením, v druhom prípade sú chápané ako objektívne kategórie, ako princípy právneho štátu *in abstracto*. Zatiaľ čo v prvom prípade je právny systém *zdrojom* právnych princípov, v druhom prípade slúžia právne princípy ako (nadpozitívne) *kritériá hodnotenia* miery „vlády práva“ v štáte.⁷ V tejto monografii vychádzame z druhého spomínaného poňatia

⁶ HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, s. 283.

⁷ Existuje však aj názor, že právne princípy neexistujú. „Jeden z kritikov teórie právnych princípov Lerry Alexander zo San Diega, vychádza z tézy o tom, že právne princípy neexistujú, že sú len ilúziou. Podľa neho neexistujú, pretože nemôžu existovať. Východiskom týchto jeho úvah je téza založená na definícii právnych princípov ako právnych noriem, ktoré nemajú kánonickú formu a majú rozmer závažnosti (dimension of weight). Pre Alexandera je súčasťou definície normy to, že je „ustanovená v kánonickej forme špecifickou inštitúciou v osobitnom čase“. [...] Alexander ďalej argumentuje tým, že právne princípy nemôžu byť ustanovené ani priamo ani nepriamo. Podľa neho totiž závažnosť nemôže byť ustanovená.“ [BRÖSTL, A. Princíp, princíp, vystrč rožky...! In PROCHÁZKA, R., KÁČER, M. (eds.) *Exemplo ducti: Pocta k životnému jubileu Jozefa Prusáka*. Trnava : PraF TU, 2012, s. 35 – 36]. Tento názor je však dnes v menšine. Zdá sa, že väčšinou sa presadilo najmä Dworkinovo a Alexyho poňatie právnych princípov [k týmto koncepciám pozri napr. TRYZNA, J. *Právní princípy a právní argumentace: K vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Praha : Auditorium, 2010, s. 139 a nasl.; ku kritike pozri napr. HOLLÄNDER, P. Deficit Dworkinovy a Alexyho koncepcie logického vymezování právních principů. In BOGUSZAK, J. a kol. *Právní princípy*. Pelhřimov : Vydavatelství 999, 1999, s. 7 – 22; k diskusi o právnych princípoch v postmodernom kontexte pozri napr. ŠOLTYS, D. Význam postmoderného právneho myslenia pre formovanie právnej argumentácie – popretie alebo redefinícia právnych princípov? In BRÖSTL, A., BREICHOVÁ LAPČÁKOVÁ, M. (eds.) *Nové dimenzie metodológie právnej argumentácie: Úloha právnych princípov vo viacúrovňovom systéme*. Praha : Leges, 2021, s. 232 – 254]. Ako uvádza aj Ľuboš Kukliš: „Alexyho delenie noriem na pravidlá a princípy je v súčasnosti uznávané vo veľkej časti odbornej verejnosti, a bude asi len veľmi málo teoretikov, ktorí by úplne odmietali existenciu

právnych princípov a chápeme ich predovšetkým ako „objektívne“ legitimizačné kritériá (hoci sa odvolávame aj na Ústavu SR). V kontexte témy tejto monografie ich považujeme za legitimizačné kritériá jednotlivých interpretačných prístupov. Z tohto hľadiska vystupuje do popredia najmä princíp deľby moci a princíp právnej istoty. Svoje miesto majú tiež princíp proporcionality, princíp spravodlivosti a ďalšie princípy.

Spomenúť možno aj *princíp suverenity ľudu*, ktorý ako teoretický koncept súvisí s hodnotou legitimacy (oprávnenosti). Politická legitimita sa v modernom poňatí odvodzuje od občanov (politického démosu).⁸ Delegácia moci na štátne orgány sa zakladá na hodnotách demokracie, preto môžeme hovoriť aj o *princípe demokratizmu*. Pri interpretácii práva je princíp suverenity ľudu, resp. princíp demokratizmu dôležitý najmä v spojení s *princípom deľby moci*, ktorý je, pochopteľne, podstatný z hľadiska problému *súdného aktivizmu*.

Pri pohľade do judikatúry Ústavného súdu SR možno konštatovať, že explicitný pojem „suverenita ľudu“ sa v nej nevyskytuje príliš často. Za posledné dve desaťročia (t. j. za roky 2004 – 2023) sme ho našli v 24 rozhodnutiach z viac než štyroch desiatok tisíc dostupných rozhodnutí (a odlišných stanovísk). V prípade Ústavného súdu ČR je to ešte menší počet. Za rovnaké obdobie sme ho našli len v 10 z viac než siedmich desiatok tisíc rozhodnutí.⁹ Okrem toho sme našli

---

štandardov aproximatívnej povahy.“ (KUKLIŠ, L. Test proporcionality a štrukturálne aspekty kolízie základných práv. In *Právny obzor*: 2013, roč. 96, č. 1, s. 55).

⁸ Suverenitu s legitimitou zjavne spája aj Jiří Příbáň, ktorý uvádza, že „*moderní občanské společnosti vždy odvozovali legitimitu politického zřízení od jeho legality, avšak samotná legitimita legality byla dána jejím založením v obecné vůli [...]. Svrchovaná moc v moderních demokratických společnostech je primárně vždy odvozena od svrchovanosti lidu a teprve po splnění této podmínky je nutno založit ji jako moc ústavní a legální.*“ (PŘIBÁŇ, J. *Hranice práva a tolerance: Úvahy o liberálnosti a právním státě v postmoderní situaci*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997, s. 48). V súvislosti s princípom suverenity ľudu nemožno opomenúť pojem „suverenita zákona“. Podľa Jellineka je štátna suverenita schopnosť štátu obmedziť seba samého prostredníctvom svojho právneho poriadku. (JELLINEK, J. *Všeobecná státověda*. Praha : Jan Laichter, 1906, s. 508 – 509). Z toho potom niektorí usudzujú, že najvyššou mocou je moc zákona a skutočným suverénom v štáte je zákon. S takýmto záverom však nemožno celkom súhlasiť. Suverenita zákona je totiž iba výsledkom suverénnej moci ľudu, ktorou je zároveň aj limitovaná. Suverénna moc je stále v rukách ľudu, ktorý je zdrojom suverénnej moci štátu. V skutočnosti ani parlament, ani zákon nie sú zdrojom suverénnej moci štátu, ale ľud. Je pravda, že štát vykonáva svoju moc prostredníctvom zákonov a svojich orgánov. To však neznamená, že by ľud stratil svoju suverénnu moc. Ľud zákony rešpektuje (rešpektuje pravidlá hry), ale v prípade, že by štátne orgány prijímali extrémne nespravodlivé zákony, mohol by ľud ako zdroj suverénnej moci odstrániť vládu, zrušiť takéto zákony a nahradiť ich inými. Pre takéto prípady má ľud má právo na odpor (*ius resistendi*). Môže zmeniť politický režim štátu, nahradiť svojich zástupcov novými a prijať nové (spravodlivejšie) zákony.

⁹ Čísla sme získali v máji 2024 prostredníctvom systému *judikaty.info*, kde sme hľadali v rozhodnutiach oboch uvedených súdov výrazy „suverenita ľudu“, resp. „suverenita lidu“ (v príslušných pádoch).

d'alších (teda neprekrývajúcich sa) 6 rozhodnutí Ústavného súdu ČR obsahujúcich výraz „svrchovanost lidu“ v príslušných pádoch a 1 rozhodnutie Ústavného súdu SR obsahujúce výraz „zvrchovanost ľudu“. Nejde teda o frekventovanú súčasť rétoriky ústavných sudcov či účastníkov konaní pred týmito dvomi vrcholovými inštitúciami.

Je zaujímavé, že explicitný pojem „deľba moci“ je v rozhodnutiach Ústavného súdu ČR skloňovaný podstatne častejšie než v rozhodnutiach Ústavného súdu SR. Za roky 2004 – 2023 sme v prípade slovenského ústavného súdu našli 254 rozhodnutí obsahujúcich výraz „deľba moci“ v príslušných pádoch (keď k tomu pridáme výraz „trojdelenie moci“ v pádoch, je to o 13 rozhodnutí viac), kým v prípade českého súdu to bolo až 1 433 rozhodnutí.¹⁰ Takže, zatiaľ čo o suverenite ľudu sa v judikatúre Ústavného súdu ČR explicitne hovorí len minimálne, odkaz na deľbu moci tu nie je ničím výnimočným. Pochopiteľne, ide o princíp, ktorého napĺňanie je v praxi častejším predmetom kontroverzií, než je to pri princípe suverenity ľudu. Ukazuje to, napokon, aj badateľne vyšší (hoci v absolútnych číslach stále relatívne nízky) výskyt odkazu rozhodnutí Ústavného súdu SR na deľbu moci v porovnaní s odkazom na suverenitu ľudu.

Princíp právnej istoty súvisí so samotnou podstatou práva¹¹ (ako kedysi pomerne presvedčivo ukázal Lon Fuller, požiadavky právnej istoty, ako je zrozumiteľnosť práva, aretroaktivita, súrodá aplikácia atď., možno považovať za súčasť tzv. vnútornej morálky práva).¹² Právo je teda potrebné interpretovať a aplikovať v súlade s týmto princípom. Dôležitosť právnej istoty bola zdôraznená aj v rozhodovacej činnosti slovenských a českých vrcholových súdov. Možno spomenúť napríklad nález Ústavného súdu ČR z 27. marca 2003, sp. zn. IV. ÚS 690/01, v ktorom súd uviedol, že „ke znakům právního státu a mezi jeho základní hodnoty patří neoddělitelně princip právní jistoty (čl. 1 odst. 1 Ústavy), jehož nepominutelným komponentem je nejen předvídatelnost práva, nýbrž i legitimní předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci v souladu s právem a zákonem stanovenými požadavky. Tato předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci je vyjádřením maximy, na základě níž se lze v demokratickém právním státě spolehnout na to, že ve své důvěře v platné právo nikdo, tj. fyzická či právnická osoba, nebude zklamán. Pouze takto předvídatelné chování naplňuje v praxi fungování

¹⁰ Čísla sme získali v rovnakom čase a prostredníctvom rovnakého zdroja ako v predchádzajúcom prípade.

¹¹ K princípu právnej istoty pozri napríklad BÁRÁNY, E. Právna istota. In PROCHÁZKA, R., KÁČER, M. (eds.) *Exemplo ducti: Pocta k životnému jubileu Jozefa Prusáka*. Trnava : Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2012, s. 23 – 33; VACULÍKOVÁ, N. Právna istota. In MRVA, M. (zost.) *Normatívna analýza inštitútu legisvakancie*. Bratislava : Právnická fakulta UK, 2009, s. 85 – 88.

¹² Pozri FULLER, L. L. *Morálka práva*. 2. vyd. Praha : OIKOYMENH, 1998, s. 37 a nasl.

materiálne chápaného demokratického právneho štátu a vylučuje prostor pro prípadnou svévoli. Obsah citovaných ustanovení, totiž že státní moc lze uplatnit jen v případech, mezích a způsoby, které stanoví zákon, nelze totiž chápat jako volnou úvahu státních orgánů, zda tak učiní či nikoliv, ale naopak jako povinnost uplatňovat tuto moc (zákonem stanoveným způsobem) tam, kde je to nezbytné [...], neboť podřízení státní moci v obou těchto směrech svrchovanosti zákona tvoří základ právního státu.“

Pokiaľ ide o explicitný odkaz slovenskej judikatúry na princíp právnej istoty, v apríli a máji 2024 sme prostredníctvom systému *judikaty.info* zistili, že situácia sa pri pohľade na Ústavný súd SR a Najvyšší súd SR badateľne líši. Za posledných 10 rokov sa výraz „právna istota“ objavuje v približne rovnakom percente rozhodnutí Ústavného súdu SR ako počas 10 rokov predtým. Za roky 2004 – 2013 ide o 6 666 z 18 233 rozhodnutí (t. j. 36,56 %) a za roky 2014 – 2023 o 9 012 z 24 188 rozhodnutí (t. j. 37,26 %). V prípade Najvyššieho súdu SR je to inak (pri porovnaní osemročných období; keďže pred rokom 2008 je v databáze dostupné len značne malé množstvo rozhodnutí). Prehľad po jednotlivých kolégiách je nasledujúci: Občianskoprávne kolégium: 2008 – 2015: 1 888 z 28 952 rozhodnutí (t. j. 6,52 %), 2016 – 2023: 4 159 z 23 626 rozhodnutí (t. j. 17,6 %). Obchodnoprávne kolégium: 2008 – 2015: 747 z 11 029 rozhodnutí (t. j. 6,77 %), 2016 – 2023: 1 244 z 9 262 rozhodnutí (t. j. 13,43 %). Trestnoprávne kolégium: 2008 – 2015: 655 z 8 596 rozhodnutí (t. j. 7,62 %), 2016 – 2023: 1 132 z 5 480 rozhodnutí (t. j. 20,66 %). Správne kolégium (plus od 1. augusta 2021 Najvyšší správny súd SR, judikatúra vo veciach správnych): 2008 – 2015: 1 265 zo 17 123 rozhodnutí (t. j. 7,39 %), 2016 – 2023: 1 671 z 9 162 rozhodnutí (t. j. 18,24 %). Odkaz na právnu istotu sa teda stal na Najvyššom súde SR v posledných 8 rokoch badateľne obľúbenejším, než bol predtým. Stále, každopádne, nedosahuje kvantitu zaznamenanú pri Ústavnom súde SR, kde aj prehľad po štvorročniciach ukazuje zastúpenie explicitného pojmu „právna istota“ vo viac než troch, resp. štyroch desiatkach percent všetkých rozhodnutí za dané obdobie.¹³ Pokiaľ ide o rozhodnutia, ktoré obsahujú výrazy „legitímne očakávania“ (niektoré pády treba v systéme vyhľadávať manuálne) alebo „predvídateľnosť

¹³ Čísla sú pri Ústavnom súde SR nasledujúce: 2004 – 2007: 44,02 %, 2008 – 2011: 34,39 %, 2012 – 2015: 33,61 %, 2016 – 2019: 33,61 %, 2020 – 2023: 39,04 % rozhodnutí. Percentuálny prehľad po štvorročniciach vyzerá v prípade Najvyššieho súdu SR odlišne: Občianskoprávne kolégium: 2008 – 2011: 4,32 %, 2012 – 2015: 7,76 %, 2016 – 2019: 14,51 %, 2020 – 2023: 28,79 % rozhodnutí. Obchodnoprávne kolégium: 2008 – 2011: 3,85 %, 2012 – 2015: 13,08 %, 2016 – 2019: 9,94 %, 2020 – 2023: 22,51 % rozhodnutí. Trestnoprávne kolégium: 2008 – 2011: 4,44 %, 2012 – 2015: 10,06 %, 2016 – 2019: 16,18 %, 2020 – 2023: 32,73 % rozhodnutí. Správne kolégium (plus od 1. augusta 2021 Najvyšší správny súd SR, judikatúra vo veciach správnych): 2008 – 2011: 6,04 %, 2012 – 2015: 9,48 %, 2016 – 2019: 13,92 %, 2020 – 2023: 22,88 % rozhodnutí.

práva“ a zároveň neobsahujú výraz „právna istota“, možno povedať, že v judikatúre našich vrcholových súdov ich nenachádzame vo veľkých počtoch. Pri Ústavnom súde SR sme za roky 2004 – 2013 našli spolu 118 rozhodnutí obsahujúcich niektorý z týchto výrazov a za roky 2014 – 2023 sme našli 310 rozhodnutí. V prípade Najvyššieho súdu SR sme za roky 2008 – 2015 našli 173 rozhodnutí a za roky 2016 – 2023 sme našli 344 rozhodnutí (plus v judikatúre Najvyššieho správneho súdu SR za obdobie od 1. augusta 2021 do 31. decembra 2023 sme našli 52 rozhodnutí).

Čo sa týka samotného výrazu „právna istota“, zaujímavé je, že v judikatúre Ústavného súdu ČR sa vyskytuje asi päťkrát zriedkavejšie než v judikatúre Ústavného súdu SR (s ohľadom na percentuálny podiel na všetkých vydaných rozhodnutiach). Za roky 2004 – 2013 (vyhľadávali sme české slovo „právní jistota“ v príslušných gramatických tvaroch) sme hľadaný výraz našli v 2 500 z 35 019 vydaných rozhodnutí (t. j. 7,14 %) a za roky 2014 – 2023 sme ho našli v 3 087 zo 40 857 vydaných rozhodnutí (t. j. 7,56 %). V prípade Najvyššieho súdu ČR je percento ešte badateľne nižšie. Za roky 2008 – 2015 sme našli 1 502 z 55 230 rozhodnutí (t. j. 2,72 %) a za roky 2016 – 2023 sme našli 1 637 z 57 076 rozhodnutí (t. j. 2,87 %). V judikatúre Najvyššieho správneho súdu ČR sme za roky 2008 – 2015 našli 2 308 z 25 363 rozhodnutí (t. j. 9,1 %) a za roky 2016 – 2023 sme našli 2 153 z 32 308 rozhodnutí (t. j. 6,66 %). Počty rozhodnutí obsahujúcich výrazy „legitímni očekávání“ alebo „předvídatelnost práva“ (v príslušných pádoch) a neobsahujúcich výraz „právní jistota“ (v príslušných pádoch) sú, naopak, v českej judikatúre o niečo vyššie než v slovenskej (a to nielen v absolútnych číslach, ale aj proporčne): Ústavný súd ČR: 2004 – 2013: 705 rozhodnutí, 2014 – 2023: 1 391 rozhodnutí, Najvyšší súd ČR: 2008 – 2015: 323 rozhodnutí, 2016 – 2023: 656 rozhodnutí, Najvyšší správny súd ČR: 2008 – 2015: 771 rozhodnutí, 2016 – 2023: 1 481 rozhodnutí. Nedá sa však povedať, že by bola česká judikatúra vo frekvencii používania odkazu na legitímne očakávania alebo predvídateľnosť práva v konečnom dôsledku zásadne odlišná od slovenskej. Pri porovnaní absolútneho výskytu niektorého z týchto dvoch pojmov v judikatúre (teda aj pri prekrytí s rozhodnutiami explicitne zmieňujúcimi pojem „právna istota“) nám percentuálne pomery vyšli pri slovenskej a českej judikatúre veľmi podobne. V prípade Ústavného súdu ČR ide o 4,46 % všetkých rozhodnutí, pri Ústavnom súde SR o 3,92 %. Pri Najvyššom súde ČR spolu s Najvyšším správnym súdom ČR ide v priemere o 2,94 % a pri Najvyššom súde SR spolu s Najvyšším správnym súdom SR asi o 2,91 % rozhodnutí obsahujúcich niektorý z výrazov „legitímne očekávání“ a „předvídatelnost práva“ (bez ohľadu na to, či sa tu zmieňuje aj pojem „právna istota“).

3 METÓDY PRÁVNEJ INTERPRETÁCIE ZAMERANÉ NA HODNOTY

Text právneho predpisu vždy vychádza z nejakej hodnotovej bázy, resp. možno ho k nejakej hodnotovej báze priradiť. Popri využívaní výkladových metód zameraných na literu je preto pri interpretácii práva zásadne relevantné využívanie metód zameraných na hodnoty.¹⁴⁶ Do tejto kategórie interpretačného inštrumentária možno zaradiť teleologický výklad (orientovaný na účel), materiálno-systematický výklad (orientovaný na hodnotovú celistvosť právneho predpisu či súlad viacerých právnych predpisov) a prípadne i niektoré ďalšie (zvlášťne) metódy (ako sú výklad z dejín pôsobenia textu a komparatívny výklad). Hoci o hodnotových metódach hovoríme ako o určitom protipóle metód zameraných na literu, treba povedať, že hodnoty možno vyvodzovať nielen zo spoločenského i iného kontextu, ale (niekedy) aj zo samotného textu právneho predpisu.¹⁴⁷

Hodnotové metódy majú veľký význam z hľadiska záujmu na vyhnutí sa neprimeranému právnemu formalizmu i z hľadiska zachovania konzistentnosti právneho systému, ktorá je samotnou literou textu právneho predpisu občas ohrozená, keďže normotvorca nie je vždy dôsledne racionálny, resp. vychádza z rôznych spoločenských a politických záujmov, ktoré stoja neraz proti sebe. Pokiaľ ide o lipnutie na litere textu právneho predpisu, toto vlastne zbavuje právo ducha – zmyslu, pre ktorý konkrétne normy existujú. Problém neprimeraného právneho formalizmu je v praxi v nezanedbateľnej miere skloňovaný aj pred našimi vrcholovými súdmi. V rámci kvantitatívnej analýzy judikatúry Ústavného

¹⁴⁶ Ved' neraz platí, že „so samotnými významami použitých slov a ich usporiadaním do viet si interpret zjavne nevystačí. Musí sa pohnúť ďalej. Za horizontom sémantiky a syntaxe určuje v jazykovej komunikácii jej obsah pragmatika.“ (KORPÁŠ, E. *Výkrik konštitučnej demokracie*. Praha : Leges, 2015, s. 96 – 97).

¹⁴⁷ Z tejto skutočnosti vychádza napríklad rozhodnutie Najvyššieho súdu SR z 24. augusta 2017, sp. zn. 3 Ndc 10/2017: „Podľa § 1 ods. 1 Autorského zákona (zákon č. 185/2015 Z. z.) upravuje tento zákon vzťahy, ktoré vznikajú v súvislosti s vytvorením a použitím autorského diela (ďalej len ‚dielo‘) alebo umeleckého výkonu, v súvislosti s výrobou a použitím zvukového záznamu, audiovizuálneho záznamu alebo vysielania a v súvislosti s vytvorením alebo zhotovením a použitím počítačového programu alebo databázy tak, aby boli chránené práva a oprávnené záujmy autora, výkonného umelca, výrobcu zvukového záznamu, výrobcu audiovizuálneho záznamu, rozhlasového vysielateľa a televízneho vysielateľa (ďalej len ‚vysielateľ‘), autora počítačového programu, autora databázy a zhotoviteľa databázy. Jazykovým výkladom uvedeného ustanovenia (kladúceho dôraz na slovné spojenie ‚tak, aby boli chránené práva a oprávnené záujmy‘) v súvislosti s obsahom dôvodovej správy k autorskému zákonu možno dospieť k záveru, že účelom zákona je najmä ochrana autorských práv v súvislosti s používaním autorských a ostatných uvedených diel. Autorskoprávnym sporom treba preto rozumieť predovšetkým spor súvisiaci s ochranou týchto práv.“

súdu SR a Najvyššieho súdu SR, ktorú sme vykonali v januári 2024 prostredníctvom databázy súdnych rozhodnutí dostupnej na portáli *judikaty.info*, sme zistili, že za posledných 8 až 10 rokov sa (v porovnaní s rovnako dlhým časovým obdobím predtým) počet rozhodnutí Ústavného súdu SR a Najvyššieho súdu SR, ktoré spomínajú niektorý z výrazov „formalizmus“ alebo „formalistický“, prípadne príslovku „formalisticky“ (prítomnosť ktorých je typicky indikátorom kritiky prílišného právneho formalizmu), v absolútnych číslach i proporčne znásobil. Za obdobie rokov 2004 – 2013 sme našli 592 rozhodnutí Ústavného súdu SR obsahujúcich aspoň jeden z uvedených výrazov, pričom všetkých rozhodnutí vydaných za toto obdobie bolo v systéme 18 233 (výsledok sa teda nachádzal asi v 3,25 % zo všetkých rozhodnutí), pričom za roky 2014 – 2023 to bolo až 2 453 rozhodnutí z celkového počtu 24 188 rozhodnutí (t. j. 10,14 %). Ide o viac než 3-násobný nárast. V prípade Najvyššieho súdu SR sme za roky 2008 – 2015 našli 937 rozhodnutí z celkového počtu 69 777 rozhodnutí (t. j. 1,34 %) a za roky 2016 – 2023 sme našli 2 112 rozhodnutí z 57 569 rozhodnutí (t. j. 3,67 %). Ide približne o 2,7-násobný nárast. Bez ohľadu na to, či v príslušných rozhodnutiach spomenul právny formalizmus sudca alebo šlo o zachytenie vyjadrenia účastníka konania, možno konštatovať, že za posledných 8 až 10 rokov bol problém (neprimeraného) právneho formalizmu pred našimi vrcholovými súdmi (priamo či aspoň okrajovo) pertraktovaný badateľne častejšie než za rovnako dlhé obdobie predtým. Rast je (až na občasné drobné výkyvy či stagnácie) zhruba kontinuálny.¹⁴⁸

V máji 2024 sme prostredníctvom rovnakej databázy vykonali komparáciu s českým súdnym prostredím. Vyhľadávali sme kľúčové výrazy „formalizmus“ a „formalistický“ (bolo potrebná zadávať jednotlivé tvary v príslušných rodoch, pádoch a číslach), resp. príslovku „formalisticky“.¹⁴⁹ Pri Ústavnom súde ČR sme za roky 2004 – 2013 našli spolu 4 110 z 35 019 rozhodnutí (t. j. 11,71 %), zatiaľ

¹⁴⁸ Analýzu sme vykonali aj po jednotlivých rokoch a čísla sú nasledujúce. Ústavný súd SR: 2004 – 7 z 1 303 rozhodnutí (0,54 %), 2005 – 4 z 1 243 (0,32 %), 2006 – 13 z 1 241 (1,05 %), 2007 – 20 z 1 324 (1,51 %), 2008 – 43 z 1 837 (2,34 %), 2009 – 47 z 1 735 (2,71 %), 2010 – 54 z 1 957 (2,76 %), 2011 – 67 z 2 326 (2,88 %), 2012 – 108 z 2 443 (4,42 %), 2013 – 229 z 2 824 (8,11 %), 2014 – 145 z 2 827 (5,13 %), 2015 – 148 z 2 258 (6,55 %), 2016 – 245 z 2 645 (9,26 %), 2017 – 221 z 2 311 (9,56 %), 2018 – 248 z 2 347 (10,57 %), 2019 – 121 z 1 313 (9,22 %), 2020 – 316 z 2 422 (13,05 %), 2021 – 274 z 2 613 (10,49 %), 2022 – 374 z 2 819 (13,27 %), 2023 – 361 z 2 633 (13,71 %). Najvyšší súd SR: 2008 – 31 z 10 016 (0,31%), 2009 – 58 z 7 740 (0,75 %), 2010 – 72 z 7 786 (0,92 %), 2011 – 79 z 6 927 (1,14 %), 2012 – 143 z 6 858 (2,09 %), 2013 – 162 z 8 087 (2 %), 2014 – 145 z 9 713 (1,49 %), 2015 – 247 z 12 650 (1,95 %), 2016 – 355 z 19 421 (1,83 %), 2017 – 318 z 12 125 (2,62 %), 2018 – 301 z 8 366 (3,6 %), 2019 – 289 z 5 539 (5,22 %), 2020 – 288 z 4 351 (6,62 %), 2021 – 205 z 3 160 (6,49 %), 2022 – 190 z 2 494 (7,62 %), 2023 – 166 z 2 113 (7,86 %).

¹⁴⁹ Systém nerozlišoval diakritiku.

čo za roky 2014 – 2023 sme našli až 8 066 zo 40 857 rozhodnutí (t. j. 19,74 %). Ide o približne 1,7-násobný nárast. Aj v prípade Ústavného súdu ČR teda vidíme badateľný rast odkazu na právny formalizmus, hoci nie taký veľký ako v prípade Ústavného súdu SR, pričom v absolútnych číslach aj proporcionálne vidno pri Ústavnom súde ČR omnoho vyšší výskyt odkazu na právny formalizmus už v prvom sledovanom období. Ako z uvedených čísel vyplýva, aj dnes je tu právny formalizmus skloňovaný takmer dvakrát častejšie ako v konaniach pred Ústavným súdom SR. Pokiaľ ide o Najvyšší súd ČR, za roky 2008 – 2015 sme našli 930 z 55 230 rozhodnutí (t. j. 1,68 %) a za roky 2016 – 2023 sme našli 3 560 z 57 076 rozhodnutí (t. j. 6,24 %). Je to až 3,7-násobný nárast. V prípade Najvyššieho správneho súdu ČR sme za roky 2008 – 2015 našli 1 960 z 25 363 rozhodnutí (t. j. 7,73 %) a za roky 2016 – 2023 sme našli 2 759 z 32 308 rozhodnutí (t. j. 8,54 %). Keď rozhodnutia Najvyššieho súdu ČR a Najvyššieho správneho súdu ČR pomiešame, celkový výskyt bude v prvom sledovanom období 2 890 z 80 593 rozhodnutí (t. j. 3,59 %) a v druhom 6 319 z 89 384 rozhodnutí (t. j. 7,07 %). Nárast bude teda zhruba dvojnásobný. S ohľadom na všetky uvedené čísla možno konštatovať, že pred českými vrcholovými súdmi je právny formalizmus skloňovaný častejšie než pred slovenskými.

3.1 Teleologický výklad

Pri výklade právnych noriem je, pochopiteľne, esenciálne dôležitý účel, pre ktorý existujú. Zákony sú predsa tvorené v záujme ochrany určitých hodnôt. Preto musia mať racionálne jadro – *ratio legis*, teda dôvod, pre ktorý niečo zakazujú, prikazujú alebo dovoľujú.¹⁵⁰ S ohľadom na výkladový cieľ možno *ratio legis* chápať buď skôr staticky, alebo skôr dynamicky. Eva Ottová uvádza, že „*práve teleologickým výkladom je možné účel zákona prispôbiť meniacim sa spoločenským podmienkam,*“¹⁵¹ čím zdôrazňuje recentný výkladový prístup. Nie

¹⁵⁰ „*Účel a smysl, tj. cíl vydání právního předpisu, jehož vlastní dosažení má v ideálním případě zajistit právní regulace, je totiž základním důvodem a esenciální sine qua non předpokladu vzniku právní úpravy. Účel právní normy odráží v ní více či méně kvalitněji vyjádřená snaha o dosažení zákonodárcem předsevzatého cíle za použití jím předvídaných a aprobovaných, tj. současně k dosažení účelu vhodných a potřebných prostředků, a tudíž v právní normě formulované úsilí směřující ke snížení neuspořádanosti společenských vztahů autoritativním stanovením závazných alternativ dovoleného lidského jednání, to ve vztahu k přesně generálně vymezeným subjektům a abstraktně předvídaným skutkovým okolnostem.*“ (HANUŠ, L. *Právní argumentace nebo svévole. Úvahy o právu, spravedlnosti a etice*. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 43). K problematike identifikácie potreby právnej regulácie pozri napríklad HODÁS, M. *Koľíska vzniku zákonov v Slovenskej republike*. Praha : Leges, 2020, s. 57 – 60.

¹⁵¹ OTTOVÁ, E. *Teória práva*. Šamorín : Heuréka, 2010, s. 265.

je to však jediný mysliteľný variant a na účel právnej úpravy možno nazerať aj z historickej perspektívy. Na význam teleologického výkladu pri aplikácii práva poukázal Najvyšší súd SR napríklad v rozhodnutí z 3. decembra 2018, sp. zn. 4 Ndz 2/2018, kde sa dotkol i výkladových cieľov: „*Teleologický výklad je takmer nevyhnutnou súčasťou aplikácie práva, je akousi ‚korunou‘ výkladu, zatiaľ čo výklad logicko-jazykový je jeho základom. Tento spôsob výkladu nemožno ignorovať a podceňovať. Kasačný súd poukazuje na to, že každá právna norma má svoj zmysel a účel, ktorý možno vyvodit’ predovšetkým z autentických dokumentov, hovoriacich o vôli a zámeroch zákonodarcu (napr. dôvodová správa k zákonu, priebeh rozpravy v parlamente pri prijímaní návrhu zákona). Správne pochopenie zmyslu právnej normy je základom jej správnej aplikácie. Interpretáciou právnej normy sa vo všeobecnosti rozumie objasnenie zmyslu a obsahu platných právnych noriem, vyjadrených v normatívnych právnych aktoch, za účelom ich správneho pochopenia a používania. Výklad právneho predpisu možno chápať aj ako logický postup smerujúci k poznaniu skutočnej vôle zákonodarcu. Teleologický výklad je výklad účelový, ktorý má zabezpečiť nájdenie účelu a zmyslu právnej normy. Teleologický výklad skúma, aký bol úmysel zákonodarcu a aký je účel rozoberanej právnej normy. Jedná sa o významný výklad, ktorý ‚kráča s duchom doby‘, v ktorej je realizovaný. Výklad začína pri slovách zákona, pokračuje systematickými súvislosťami, všíma si genézu zákona a jeho zavŕšením je poznanie účelu zákonného ustanovenia. Teleologický výklad nachádza svoje uplatnenie v prípadoch, kde sa jedná o výklad do istej miery nekonkrétnych a rôzne interpretovaných právnych predpisov.*“

3.1.1 O vzťahu teleologického a právno-logického výkladu

Zdá sa, že *teleologický výklad* sa do značnej miery prekrýva s tzv. *logickým výkladom*,¹⁵² ktorý sa niekedy v právnej teórii uvádza ako samostatný druh výkladovej metódy (patrí sem *argumentum a fortiori*, *argumentum per analogiam*, *argumentum ad absurdum* a *argumentum a contrario*).¹⁵³ Zastávame názor, že argument zo silnejšieho (*a fortiori*), argument z podobnosti (*per analogiam*) a argument z nezmyslu (*ad absurdum*) majú teleologickú povahu. Neplatí to

¹⁵² Napríklad Filip Melzer zastáva názor, že *argumentum a fortiori* rovnako ako *argumentum per analogiam* a *argumentum ad absurdum* možno zaradiť pod teleologickú metódu výkladu (MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 199).

¹⁵³ HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, s. 374 – 376; OTTOVÁ, E. *Teória práva*. Šamorín : Heuréka, 2010, s. 263 – 264.

nutne o argumente z opaku (*a contrario*).¹⁵⁴ Prvé tri druhy argumentov vychádzajú zjavne z idey účelnosti právnej úpravy. Nemá preto zmysel hovoriť o nich ako o súčasťi osobitného *logického výkladu*. V skutočnosti ide o teleológiu.

Ak je predsa napríklad niekde zakázané zastaviť, bolo by neučelné, aby tam bolo dovolené parkovať (*argumentum a fortiori*). Odčlenenie *argumenta a fortiori* od teleologického výkladu a jeho zaradenie pod logický výklad by mohlo byť zdôvodnené len tézou o odlišnosti teleologického a právno-logického účelu. Právno-logický účel by sme museli chápať ako *normatívny* účel, teleologický účel ako *sociálny*. V uvedenom príklade by sme prostredníctvom *argumenta a fortiori* ako druhu *logického výkladu* na otázku, prečo nemožno na danom mieste parkovať, ak je tam výslovne zakázané iba zastaviť, odpovedali tak, že zo zákazu kratšieho konania (zastavenia) vyplýva aj zákaz dlhšieho konania (státia), pretože státie (parkovanie) v sebe *obsahuje* zastavenie. Alebo povedané inak: *Ak nesmieš menšie A, nesmieš ani väčšie B, v ktorom je menšie A obsiahnuté*. V prípade teleologického výkladu by sme sa zas orientovali na faktický (sociálny) účel a pýtali sa, prečo je zákaz zastavenia umiestnený práve na danom mieste. Odpoveď by napríklad znela, že je to kvôli hustej premávke nákladných vozidiel, ktoré nepretržite zásobujú miestne obchodné centrum a jazdia práve cez túto časť ulice. Ak by došlo k skrachovaniu všetkých obchodov a reštaurácií a žiadne nákladné automobily by danou časťou už neprechádzali, stratil by sa teleologický (faktický, sociálny) účel existencie značky zakazujúcej zastavenie jazdy.

¹⁵⁴ Pokiaľ ide o *argumentum a contrario*, nezdá sa zmysluplné uvažovať o ňom ako o osobitnej výkladovej metóde (o tzv. *logickom výklade*). Ide predsa o triviálnu rozumovú operáciu, ktorá musí byť prítomná pri každom výklade. *Argumentum a contratio* reflektuje tri základné logické zákony – tzv. *zákon identity* („A je A.“), *zákon neprotirečenia* („A nie je non-A.“) a *zákon vylúčenia tretieho* („Bud’ je to A, alebo je to non-A; tretia možnosť neexistuje,“ resp.: „Bud’ to je A, alebo to nie je A; tretia možnosť neexistuje.“). V normatívnej logike možno hovoriť o skutočnosti, že zákaz nejakého konania nemôže znamenať jeho príkaz ani dovolenie, príkaz nejakého konania nemôže znamenať jeho zákaz ani číre dovolenie, dovolenie nejakého konania nemôže znamenať jeho zákaz a neznamená ani jeho príkaz. Ak však veľmi chceme, môžeme *argumentum a contrario* označiť ako argument logického výkladu. „*Podstatným ale je, že logicky sporné ustanovenia právnych noriem sa nedajú odstrániť využitím číro logických prostriedkov. Pri zjavne sporných ustanoveniach právnych noriem či pri sporných logicky správnych záveroch úsudkov nie je v kompetencii logika urobiť opravu, hoci ju môže navrhovať. V takejto situácii je vždy potrebný nejaký vhodný metodologický korektív. Úloha logiky sa v takomto zmysle redukuje na prostriedok, pomocou ktorého dokážeme indikovať nesprávnosti v objektívnom práve (v právnom jazyku), ale samotný logický spor nedokážeme odstrániť logickými nástrojmi. Inak povedané, dokážeme odhaliť logickú nekonzistentnosť právneho textu, ale na jej interpretatívne odstránenie musíme použiť metodologický korektív. Tu akoby úloha formálnej logiky skončila a dostane opäť príležitosť napríklad až pri preverení logickej štruktúry opravených textov – zistení ich logickej neprotirečivosti, resp. logickej neprotirečivosti z nich odvodených dôsledkov.*“ [GAHÉR, F., ŠTEVČEK, M. Logická (ne)konzistentnosť normatívneho systému a jej metodologické korekcie. In *Právny obzor*. 2016, roč. 99, č. 3, s. 189].